

У ПРИПРЕМАМА ЗА ПРОБОЈ СРЕМСКОГ ФРОНТА (март - април 1945.)

Процењујући ситуацију на свом и на суседним секторима, штаб 21. дивизије је, на основу добијених и прикупљених обавештајних података, утврдио да је непријатељ покушавао вршити насилно извиђање наших снага на левој обали Дунава и на Сремском фронту. Штаб дивизије био је такође обавештен да је непријатељ - непознате јачине - пребацио своје снаге на леву обалу Драве, у Барању. Истовремено је утврђено да се снаге које су долазиле из Босне пребацују на Сремски фронт и да немачка команда по свему судећи има офанзивне намере. Ради обезбеђења леве обале Дунава, штаб 1. армије наредио је прегруписавање снага 21. дивизије на нове положаје ³⁶⁶⁾ основу _{х о г} наређења штаб 21. дивизије је 7. марта у 22 часа издао телефонско наређење штабу 5. бригаде да из села Љуба крене у Илок. Бригада је извршила покрет и пред зору стигла у Илок, где се разместила на одмор.³⁶⁷⁾

БРИГАДА У НАОКУ И У НЕШТИНУ

Пета бригада остала је у Илоку све до 16. марта 1945. године.

Осмог, 9, 10. и 11. марта бригада је вршила реорганизацију својих јединица по новој формацији добијеној од Генералштаба ЈА.³⁶⁸⁾ По тој формацији стрељачка бригада је у свом саставу имала: руководсво бригаде, три стрељачка батаљона (по три стрељачке чете и једна митраљеска чета) и приштапске јединице: извиђачки вод, чета аутоматичара, чета за везу, чета противтенковских пушака, пионирски вод, вод за хемијску заштиту, батерија топова 76 мм М-28-43, санитарска чета, вете-

³⁶⁶⁾ зб. НОР, I, 18, док. 94.

³⁶⁷⁾ зб. НОР, XI, 1, док. 5.

³⁶⁸⁾ зб. НОР, XI, 1, док. 2, Објашњење број 20.

ринарска амбуланта, артиљеријска радионица, радионица за опрему и транспортна чета.³⁶⁹⁾ Чете су постале веће и оспособљеније за крупније тактичке задатке. Пратеће чете у батаљонима су расформиране и подељене на две: минобацачку и митраљеску. Укинута су функције заменика командира чете и заменика команданта батаљона, а уведена функција ађутанта батаљона.

Новом формацијом требало је побољшати и систем командовања. На састанку штаба 21. дивизије одржаном 5. марта речено је штабовима бригаде да би командовање морало бити ефикасније, а борбене заповести кратке, прецизне, јасне и недвосмислене. Обрађана је далеко већа пажња извештајима које су штабови батаљона подносили штабу бригаде и овај штабу дивизије, за које је речено да убудуће морају бити потпуни, јасни, кратки, објективни и, што је за правилно командовање и одлучивање веома важно благовремени. О спровођењу нове формације на свом састанку 6. марта расправљао је и дивизијски комитет КПЈ и одредио задатке комуниста у спровођењу овог веома важног војног и политичког задатка.

Посебна пажња при реорганизацији и увођењу нове формације била је посвећена четама, које је требало оспособити за извршавање и крупнијих тактичких задатака. Чете у батаљону (стрелачка) имала је три стрелачка вода, један вод противтенковских пушака и вод минобацача 82 мм.

За време боравка у Илоку у бригади је постављено са интензивном војном обуком, па је 8. марта извођен пешадијски егзерцир, а 9. и 10. и поједине теме из ратне службе, а 11. марта настављено је са јединачном и десетичном обуком док је 12. марта извођена вежба на терену на тему: наступни марш и развој за борбу. Посебно су борди у овом временском периоду обучавани правилном држању на предњим борбеним положајима, извиђачкој служби и начину одржавања сталног контакта са непријатељем. Обучавани су да не смеју да шетају по положају и чим се положаји фортификацијски утврде, да се повуку у ровове како би се избегли непотребни губици од непријатељске артиљеријске и бацачке ватре и да одмах организују сталну и ефикасну осматрачку службу.

Ради припремања за учешће у пробоју Сремског фронта, штаб дивизије наредио је штабу 5. бригаде да 13. марта из-

³⁶⁹⁾ АОС, к. 21, рег. бр. 28-1, *Формација бр. IV-Л стрелачке дивизије*, као и АОС, к. 25 А, рег. бр. 15-21/1, *Објашњење уз формацију*. Формација је датирана под 14. мартом 1945. године, али је њено спровођење почело нешто раније.

врши показну вежбу на тему: форсирање Дунава. Форсирање је извршено у рејону Илока, при чему су јединицама бригаде помагали монитори руске Дунавске флотиле.

Основни недостатак ове вежбе за прелаз у рејону Дунава било је то што је предузета врло касно и што је место прелаза рђаво изабрано. Совјетски монитори који су учествовали у овој вежби наишли су на низ тешкоћа. На месту укрцавања дубина реке била је мала, па је људство пребацивано чамцима до монитора и на тај начин се много губило у времену. Због тога ово пробно укрцавање није дало праву слику насилног прелаза. Но и поред поменутих недостатака, овај пробни насилни десант приказао је борцима и старешинама начин форсирања овако велике реке уз садејство савремених борбених средстава и речних монитора. По завршеној вежби у штабу бригаде одржан је састанак свих штабова батаљона и команди чета на којем је извршена детаљна анализа вежбе и извучени одговарајући закључци и искуства са за будућу борбену активност.^{370п}

Са војном обуком наставило се и 14. и 15. марта, прорађивана је тема из Ратне службе: наступни марш, а настављено је и са пешадијским езерциром, с тим што је 15. марта у штабу бригаде одржан састанак са штабовима батаљона и команди чета ради анализе протекле војне наставе. На том састанку донесен је и програм војне наставе за наредни период по темама углавном из батаљонске обуке. Командири водова, командири чета и командири батаљона стекли су већ приметно искуство у извођењу војне наставе, па су и резултати били врло добри, јер су и борци показивали велико интересовање за ову обуку.

За време боравка у Илоку наставило се и са организованим политичким и културно-просветним радом. На дан 8. марта у свим јединицама 5. бригаде свечано је прослављен Дан жена. Политички комесари одржали су бригадна предавања, а доста је о томе писано и у батаљонским листовима и у четним зидним новинама. Настављено је са редовним издавањем батаљонске и четне штампе и знатно је проширен круг њихових сарадника из редова бораца. На дан 11. марта из Допунске бригаде при штабу 1. армије дошло је 95 нових бораца пореклом углавном из источне Србије, са којима је одмах организована посебна политичка настава.

³⁷⁰⁾ 36. НОР, XI, I, док. 9. - Извод из Операцијског дневника 21. српске дивизије о дејствима дивизије у времену од 11. до 20. марта 1945. године.

По наређењу штаба дивизије, 5. бригада је 16. марта извршила покрет из Илока до Нештина и у овом селу остала до 19. марта исте године. Продужен је рад на војном и политичком уздизању бораца и старешина по предвиђеном наставном плану и програму - пре подне: пешадијско егзецирно правило, борбена обука, обострани рад бригаде са извођењем напада, одбране, одступања и гоњења непријатеља. Од тема из Ратне службе изведено је неколико показних вежби, углавном из четне и батаљонске обуке: чета у одбрани реке, чета у одбрани, батаљон у форсирању реке и заузимање мостобрана, а 18. марта изведена је показна вежба: батаљон у нападу. На дан 20. марта извођена је настава о наоружању, опис наоружања свих порекла, склапање и расклапање. Основ рада, поред обуке бораца био је и оспособљавање нижих руководилаца у командовању у својим јединицама.

Поподне свакога дана држани су политички часови са борцима. Политички комесар дивизије држао је 20. марта састанак са политичким комесарима бригаде на којем је вршена детаљна анализа протеклог политичког рада.

ПОНОВО НА БОРБЕНИМ ПОЛОЖАЈИМА

Штаб 21. дивизије издао је 22. марта своју заповест о. бр. 35 штабовима бригада и начелнику артиљеријског одсека дивизије за преузимање положаја од 11. дивизије ЈА од просторије Калиле, преко Крајцеровог салаша, просторије. Корови између Шида и Товарника. »Пета српска бригада примиче положаје од просторије Калиле, где ће се везати са левим крилом 1. пролетерске дивизије па улево до закључно к. 114.«³⁷¹⁾

У току истог дана команданти 5. и 31. бригаде и команданти њихових батаљона изашли су на додељене им положаје и са свим појединостима били упознати од одговарајућих старешина из 11. дивизије. Примопредаја је вршена на основу писаних докумената, а направљене су и скице положаја.

Пета и 21. српска НОВ бригада извршили су покрет 22. марта, са почетком у 20 часова, најкраћим путем, водећи рачуна о прикривености маршевских колона од непријатељских осматрача. На новододељене им положаје бригаде су избиле ујутру 23. марта. Овде је шеф инжењеријског одсека 21. дивизије упознао команданте бригада и батаљона су нашим и

371) 36. НОР, I, док. 105.

немачким минским пољима, а команданти батаљона о минским пољима обавештени су и од команданта батаљона из 11. дивизије, чије су положаје преузимали. У току ноћи у бригаде су се вратиле и бригадне инжињеријске чете, које су до тада биле у саставу Инжињеријског батаљона 21. дивизије.

Дивизија је заузела положаје на сектору: западно од к. 141, јужно од северне ивице шуме за 70 метара, везујући се са 1. пролетерском дивизијом, па улево преко комуникације Шид - Товарник до Корова, везујући се са 6. пролетерском дивизијом. Пета бригада посела је положаје западно од к. 14 са 70 метара па улево до к. 114 везујући се својим десним крилом за лево крило 1. пролетерске дивизије. Штаб бригаде налазио се на Габрићевом салашу, а бригадна команда позадине у с. Бикићу. По извршеној смени бригада је развила јаку извиђачку делатност према непријатељу како би се што више сазнало о његовом распореду и намерама. Време је било сунчано и топло.³⁷²⁾

При извођењу ове смене борци 5. бригаде били су изненађени изгледом ових ровова, о чему пише аутор Уча у 6. броју листа 3. батаљона »Млади ударник«: »Тишина је. По мраку није ни могло да се види како ровови изгледају. Сутрадан... Изненађење. Ровови довољно дубоки и широки, бункери страни. Парола, њих има много. Нису то пароле које су се до сада могле виђати. Исписане су Зрнима кукуруза. У неким рововима постоје чак и имена улица: Стаљинова, Титова и друге, као и бројеви бункера. Чистоћа бункера каква само може да се пожели. Извиднице, бојне патроле, пристраже, као и обично... «

Непријатељски положаји пред фронтом - сектором 21. дивизије протезали су се на линији: к. 141 - Трунићев салаш - Грчићев салаш - Козјаков салаш - к. 92 - комуникацијом Шид - Товарник - Забрана - Борис - к. 81.³⁷³⁾

Дивизијски положаји били су у основи прихватни положаји 1. армије, у више линија: предстражарски, главни и артиљеријски. Непријатељски положаји имали су више предности: пред њима је већ било изграђено много више минских поља, подигнуто је и више препрека од бодљикаве жице и више бункера, а непријатељ је држао и већи број салаша погодних и уређених за одбрану, али и за одмор његових јединица.

³⁷²⁾ АОС, к. 253, рег. бр. 22-5, *Извештај штаба 21. дивизије ЈА*, стр. пов. бр. 35, од 23. марта 1945. године о примопредаји положаја између 11. и 21. дивизије.

³⁷³⁾ 36. НОР, II, 1. док. 18.

У току дана 23. марта оригада је са предњих положаја слала мања извиђачка одељења и изводила појединачна ватрена дејства ради откривања непријатељских положаја и распореда његових аутоматских оружја и тешких оруђа. Непријатељ није реаговао на бригадну ватру.³⁷⁴⁾

Са непријатељске стране 23. марта на ровове 5. бригаде пале су три гранате напуњене плакатима, у којима су борци ЈА позивани на предају. »Плакати су тако глупо састављени, као да је неко желео да исмеје оне који нам се том бесмисленом садржином обраћају«, пише Живота Камперелић у свом дневнику.

Двадесет четвртог марта штаб 1. армије издао је заповест о. бр. 108/45 потчињеним дивизијама за померање и даље утврђивање положаја са циљем што веће контроле над непријатељем и наношења овоме што више губитака, као и ради појачања будности армијских јединица: »21. дивизија изразиће саобраћајнице с једне и друге стране цесте Шид - Товарник, од нове главне борбене линије па до раније изграђених саобраћајница... Зона ширења дивизија била је десно: лева граница 1. пролетерске дивизије, а лево к. 83: Пустара поред северне стране с. Иванци - с. Белетовци... Дивизија ће извршити рушење и минирање пута Шид - Товарник. Ово рушење извршити у висини предњих извиђачких (предстражарских) делова... «³⁷⁵⁾

Добивши наређење, дивизија је извршила промену својих положаја. У потпуности недовршена линија Грчићев салаш - к. 100 - к. 91 преко комуникације Шид - Товарник испред к. 87 за око 500 метара делимично је поседнута у зору 25. марта. Све јединице су ужурбано радиле како би у току следеће ноћи завршиле са изградњом и поседањем нове линије. Како се у току копања на један метар дубине појавила вода, то су овога дана ровови ископани до дубине од једног метра, с тим да се продубе по опадању воде. При овоме копању један борац из 5. и двојица из 31. бригаде наишли су на мине, које су експлодирале и лакше их раниле, а уједно су одале непријатељу прилазак бригада у ноћи, на што је са његове стране отворена жестока ватра, од које је рањено пет бораца и један командант батаљона (Гића Милетић - п.а.). Фортификацијски радови на главној линији извођени су под заштитом истурених предстражарских делова.

³⁷⁴⁾ АОС, к. 253, рег. бр. 25-5, *Извештај штаба 21. дивизије ЈА*, од 23. марта 1945. године, о стању на сектору к. 141, Корови.

«5) 36. НОР, I, 18, док. 106.

Били су то веома тешки услови рововске војне. Ровови су укопавани до нивоа подземних вода, што није било довољно за усправно кретање, а најмање истурање изнад грудобрана доносило је погибију или разарање. Вода, блато и влага угрожавали су здравље и живот чинили тешким. Па ипак, Гаврило Антић пише о набоље измењеној атмосфери на новим одбрањеним положајима 5. бригаде: »Дани су лепо пролећни са лаганим поветарцем, снег је потпуно отопио и живот у рововима је много подношљивији него зимус када се жива спустила испод минус двадесет. То више нису они ровови од пре неколико месеци. Сада су то цик-цак ровови с бункерима и саобраћајницама. Помоћник пушкомитраљесца не мора више да претрчава брисани простор кад код иде по муницију. У неким бункерима се ложи ватра и борци се греју док осматрачи пазе да непријатељ не изненади. Кроз саобраћајнице стижу казани с топлим јелом. Л>уди су већ заборавили како су раније гризли грудве смрзнутог пасуља са сланином«.

У току 25. марта, делови бригаде отварали су пешадијску ватру на непријатељске положаје, а повремено је тукла и артиљерија. Непријатељска артиљеријска ватра била је слаба, избацила је неколико граната на положаје 5. бригаде у Салашу.

Непријатељски положаји протезали су се на линију: десно од к. 141 (Грчићев салаш), па лево преко Трунићевог, Грчићевог, Козјаковог и Нешковићевог салаша и даље према к. 210. Бригада је поседала положаје на линији: десно источно од к. 141 а лево до к. 100 закључно (1. и 2. батаљон на предњем крају одбране), 3. батаљон у општој резерви бригаде, трупна и бојна комора у с. Бикићи, а храна је кувана у с. Беркасову, где је био размештен и санитет. Веза је одржавана телефоном и куририма.

На сектору 5. бригаде фортификацијски радови су потпуно завршени 26. марта. Изграђена је и добро утврђена нова главна линија ровова западно од к. 14 па улево до к. 114, затим је изграђена предстражарска линија. Ископане су и саобраћајнице и заклони у рововима, а добро маскиране осматрачнице телефонски су повезане са штабом бригаде. Позади главне одбрамбене бригадне линије изграђена је и посебна осматрачница за члана штаба бригаде, чија је дужност била да у свако време зна тачну ситуацију код бригаде и код непријатеља.

У току ноћи 26/27. марта испољила се жива активност бригадних извиђачких делова, који су се често сукобљавали са јачим непријатељским патролама. Активне су биле и непри-

јатељске извиђачке патроле, и то у међупростору новоутврђене бригадне линије и непријатељских положаја. Током ноћи дошло је до четири међусобна окршаја извиђачких патрола. Извлачење својих патрола непријатељ је помагао ватром са Козјаковог салаша. Радом извиђачких делова откривене су и извођене 32 мине, али је непријатељ повремено попуњава своја минска поља, која су бригадне извиђачке патроле стално чистиле.³⁷⁶

Са фортификацијским уређењем новопоседнуте одбрамбене диније наставило се и 27. марта, односно са њеним продужетком од 100 метара лево према 6. дивизији. Војна и политичка обука извођена је и на самом положају. На самом положају настављена су копања у дубину ради добијања простора за држање часова и конференција, и заклона од непријатељске евентуалне артиљеријске ватре.

На сектору 5. бригаде непријатељ је 28. марта са почетком у 22 часа покушао са насилним извиђањем у две јаке групе, од по 20-40 војника, али је дејством дивизијске артиљерије и предстражарских делова бригаде био одбијен. Целе ноћи дејствовале су бригадне извиђачке патроле. По повратку ових непријатељских делова на своје положаје, са њих је отворена јака артиљеријска и бацачка ватра на положаје 5. бригаде, али без видљивијих резултата.³⁷⁷ Делови 1. и 2. батаљона наставили су са укопавањем и уређењем одбрамбеног положаја, а у току ноћи изграђене су саобраћајнице.

У току ноћи 28/29. и у току дана 29. марта на сектору 5. бригаде испољавала се веома жива, обострана извиђачка активност. Бригадна извиђачка одељења открила су нова минска немачка поља. Ископан је већи број пешадијских и противтенковских мина и то је искоришћено за постављање испред бригадних положаја, који су и даље били утврђивани. Пред десним положајем 5. бригаде непријатељ је постављао нова минска поља, због тога је био тучен бацачком и митраљеском ватром са бригадних положаја, а истовремено је на левом крилу бригаде вршио насилна извиђања, али је био одбијен. Артиљерија дивизије избацила је овога дана 21 гранату на непријатељске положаје Козјаков и Грчићев салаш.

³⁷⁶ АОС, к. 253, рег. бр. 30-5, *Извештај штаба 21. дивизије ЈА*, од 26. марта 1945. године, о стању на положају и о извршењу фортификацијских радова.

³⁷⁷ 36. НОР, XI, 1, док. 18, стр. 117. - Сутрадан, 29. марта, у међупростору пронађен је леш немачког подофицира Вернера Менцела, из чијих је докумената утврђено да је припадао 965. регменти (пуку) 41. тврђавске пешадијске дивизије.

Пета бригада остала је на истим положајима и 29, 30. и 31. марта. Тих ноћи одвијала се активност извиђачких патрола мањег обима. Патроле су се често сусретале са непријатељским извиђачким деловима, долазило је до обостране пуцњаве. Покушаји непријатељских извиђачких одељења да се приближе бригадним положајима били су одбијени ватреним дејством бригадних патрола и предстражарских одељења. Било је и обостране минобачачке и митраљеске ватре. Артиљерија дивизије тукла је повремено непријатељске артиљеријске положаје код Товарника. Продужило се са утврђивањем линије и извођењем фортификацијских радова, нарочито на изградњи склоништа за људство, као и постављањем минских поља и жичаних препрека испред новоутврђене линије. Време је било лепо.³⁷⁸⁾

У РОВОВИМА И У ПРЕДАХУ ИЗМЕЂУ ДВЕ БОРБЕ

На новим положајима бригада је живела углавном у рововима, из којих се полазило у борбу и враћало у одбрану. У њима су се борци одмарали и хранили, кретали се и водили међусобне разговоре, развијали културно-просветни рад, грејали се поред малих фуруна и живели у земљаним бункерима. Монотонија живота између два борбена окршаја, извиђања и патролирања разбијана је политичким часовима, делимично и војном обуком и веома развијеним културно-просветним радом и животом. Радиле су курсеви за неписмене, увежбавани су хорови, слушане радио-емисије и спремане и извођене културно-просветне приредбе са богатим садржајем.

Од 16. до 31. марта у јединицама су политички комесари одржавали многа предавања: Краљевина Југославија - стварање и узроци пораза; Стварање Југославенске армије; Улога КПЈ у народноослободилачкој борби Југославије; Издајници народа Југославије (Недић, Лзотић, Дража Михаиловић, Анте Павелић, Рупник и Влатко Мачек); Тековине народноослободилачке борбе (федеративно уређење, братство и јединство, равноправност народа Југославије); Развој и изградња народне власти; Одлуке Другог заседања АВНОЈ-а и земаљских антифашистичких скупштина; Јединствени НО фронт Југославије; Међународни положај Југославије.

У неких јединицама одржане су свечане конференције, на којима су политички комесари говорили о значају Двдесет

³⁷« 36. НОР, I, 18, док. 35. и 37.

, „ ...

седмог марта 1941. године. У четама 4. батаљона одржане су радне конференције, на којима је претресано стање у рововима и чети и указивано на грешке појединаца. У 1. батаљону одржана су три састанка са политичким комесарима чета и политичким делегатима нодова, на којима се дискутовало и закључивало о начину политичког и војног рада, у рововима као и постављеном плану политичког рада са борцима. У штабу бригаде одржан је један састанак са политичким комесарима батаљона и самосталних (приштапских) јединица на којем се дискутовало о постављеном плану за политички рад са борцима и недостацима испољеним у том раду.

Ради омасовљења политичког рада и веће заинтересованости бораца за тај рад у рововима, поред зидних и усмених новина, политички комесари батаљона и чета су на зидовима ровова истицали цедуље са питањима и одговорима значења речи које су биле у свакодневној употреби на политичким часовима, као што су: реакција, капитализам, марксизам и друго. Шира објашњења ових речи борцима давали су политички делегати водова. У политичком раду у овом периоду највише се истицао 1. батаљон.

Приметно се повећавао борбени морал бораца. То се нарочито испољавало у жељи многих бораца да иду у борбене акције, као што су били извиђање непријатељских положаја, бацање бомби на непријатељске ровове, патроле и друго. Веселе, живост и песма били су стални у рововима. Порасла је и дисциплина огромне већине бораца, пре свега у беспоговорном извршавању добијених наређења. Борци су посебно стекли поверење у своје положаје, а и борбеност је била на високом нивоу. Није било дезертера и само један случај нехотичног рањавања.

Дисциплина код старешина и у ових месец дана стално се побољшавала. Ретки су били случајеви неизвршавања наређења виших старешина. Пропусти код старешина огледали су се у том што нису успевали да одрже положаје у тајности, што су шетали по положају и тиме били изложени непријатељској ватри, а појединци су били још увек неефикасни у организацији копања ровова и саобраћајница и у правилном постављању оружја и оруђа на положајима.

У овом периоду било је 120 неписмених, од којих је 78 научило да пише и чита, а више од 50 је научило шест. седам до петнаест слова. Они који су тешко схватили били су одвојени са положаја у позадину и по један борац је учио по јед-

ног неписменог. Дато је 10 културних приредби у Нештину и Бикићу, за војску и грађанство. Културна екипа 1. батаљона, заједно са батаљонском екипом 13. хрватске бригаде, дала је приредбу на самом положају.

Боравак у рововима онемогућавао је одржавање многих предавања из културе и просвете, па ипак одржана су предавања: О Словенима, Први и други српски устанак, Небо и небеска тела и др. Веома активне су биле читалачке групе, нарочито у четама које су успевале да обраде сву добијену штампу. Народу у селима Нештин и Визићи је помагано у брању кукуруза и сечењу винове лозе, што је он искрено поздрављено.³⁷⁹⁾

Извођење војне наставе у рововима било је ограничено. Борци су поучавани у откривању мина, у извиђачкој служби, борби са непријатељским снајперима. На дан 26. марта у Шиду је било организовано спортско такмичење у стрелаштву и атлетици. Борци 5. бригаде победили су у троскоку и у трчању на 200 метара.

ПРИПРЕМЕ ЗА ПРОБОЈ СРЕМСКОГ ФРОНТА

Пета бригада је 2. априла извршила школско и бојно гађање, за које су извршене бројне интензивне војне и политичке припреме, а 3. априла је била у дивизијској резерви (без 1. батаљона који је био на положају). Настава је извођена по предвиђеном плану и распореду рада, с тим што је при томе извођена радња наступни марш, а обрађиван је и напад на насељено место и заселак, блокада кућа из којих се пружа отпор и начин претреса кућа у којима се налазио непријатељ.

По извршеном покрету, 6. и 7. априла 1945. године, бригада се задржала у Бачком Новом Селу, и вршила потребне војне и политичке припреме за десант преко Дунава. Изводио је војну обуку везано за десант тако велике реке као што је Дунав, а у 1. батаљону војни рад се одвијао по рововима и заклонима.

Све војничке радње по неколико пута су провераване на терену. Извођене су показне вежбе после којих су на састанцима вршене детаљне анализе вежби, указивано на недостат-

³⁷⁹⁾ АОС, к. 1046, ф. 8/II, док. 5/1, Политички комесар 5. бригаде, 2. априла 1945. године, доставља политичком комесару 21. дивизије *извештај о раду у бригади за период од 16. марта до 1. априла 1945. године.*

ке и извлачена одговарајућа искуства за наредне операције у пробоју Сремског фронта. У пракси су проверавани и систем командовања, облици и ток садејства у оквиру јединица и међу јединицама (угланвом батаљона), како се одвија снабдевање јединица и како се врши обезбеђење јединица на положају и у току борбених дејстава.

Политички рад одвијао се у отежаним ратним условима јер је бригада била у покрету или на ватреним положајима у непосредној близини непријатеља. У политичком раду са борцима објашњаван је значај пробоја непријатељског фронта. Радило се интензивно и постигнут је жељени ефекат, јер су борци нестрпљиво очекивали дан и чак када ће доћи наредба за пробој фронта, за последњу офанзиву. У четама и батаљонима 5. бригаде одржаване су политичке конференције на којима су командири, команданти и политички комесари детаљно објашњавали задатке бораца и јединица у вези са пробијањем непријатељских линија. Политички је објашњаван значај пробоја фронта за брзо ослобођење наше земље, а говорено је и о тешкоћама на које ће се наићи, како при првом налету на непријатељске положаје, тако и доцније. Сажето су на војним и политичким часовима изношена ранија војна искуства чета и батаљона при пробоју непријатељске одбране.

Пред пробој је одржан састанак дивизијског комитета 6. априла 1945. године, коме су присуствовали и политички комесари бригаде, са циљем непосредне припреме партијских организација и свих бораца. После овог састанка одржани су састанци батаљонских бироа и основних артиљеријских организација на којима су одређивани задаци члановима Партије и СКОЈ-а. Сваки члан Партије - пише Станоје Брајовић - на партијским састанцима имао је могућности да изнесе своје мишљење и предлоге за што успешније спровођење и извршење задатка. Секретари основних партијских организација дали су могућност члановима Партије да испоље што више иницијативе у припремама и тиме им помогли у схватању задатака што су им поставиле команде. Указано је где треба да буде место и каква је улога чланова Партије у јуришу и доцније и гоњењу непријатеља.

На дан 9. априла одржан је краћи састанак дивизијског комитета КПЈ на коме су анализирани припреме и одређени далзи задаци. По свим извештајима, партијско-политичке припреме дивизије за пробој Сремског фронта, за коначну офанзиву, биле су успешно извршене. Морал људства и одушевље-

ње за борбу били су на висини. На састанку је казано да сви комунисти треба да схвате овај задатак као изузетно важан и да морају бити први у борби и извршавању задатака и да се нађу на најтежим местима. Посебно су упозораване команде да у наредним борбама буду прилежне у пријему наређења и подношењу извештаја, да наређења морају на време да примају и пренесе.

У Москви је 11. априла 1945. године закључен Пакт о узajамној помоћи између Совјетског Савеза и Југославије, па су тим поводом у батаљонима одржани политички часови и митинзи и приредбе, на којима су политички комесари иступали са ватреним говорима и рефератима и са много политичких парола.³⁸⁰

Од 1. до 8. априла на сектору 5. бригаде допуњавано је фортификацијско уређење положаја, копане су приближнице и свака је добијала симболично име: »Пут за Загреб«, »Иво Лола Рибар« и слично. Положаји су прилагођавани да буду сигуран ослонац за јуриш и пробој фронта. Наставило се са интензивним откривањем и уништавањем непријатељских минских поља.

У припремама пробоја непријатељског фронта и даље офанзиве јединица ЈА велику улогу - иако без довољно стручног људства - имао је и ропагандни одсек 5. бригаде, који је деловао највише по инструкцијама пропагандног одека штаба 21. дивизије. Одсек је припремио средства за штампање ванредних бројева бригадног и батаљонских листова и четних новина. Међу борцима је вршена агитација да пишу што више чланака о својем учешћу у борбама и да их што пре достављају редакцијама листова, а у батаљоне су упућени припадници бригадне фото-секције.³⁸¹

Припреме за пробој Сремског фронта и за офанзиву у јединицама 21. дивизије завршене су 8. априла 1945. године, о чему командант дивизије Влада Бајић каже: »... Ми смо непосредне припреме за пробој сремског фронта почели 24. марта а завршили 8. априла 1945. године. На припреми је био ангажован састав Дивизије за цело време њеног трајања... Тешко је описати са каквим су нестрпљењем борци очекивали почетак пробоја сремског фронта и офанзиву. Често сам их ноћу обилазио и непримећен слушао њихове разговоре, ко-

³⁸⁰⁾ 36. НОР, IX, 9, док. 80, објашњење број 3, и 36. НОР IX, 9, док. 95.

³⁸¹⁾ 36. НОР, XI, 1, док. 57, АОС, к. 252, рег. бр. 6, 9, 14, 20, 24, 28, све кроз/3, затим, к. 1047, рег. бр. 3, 20, 26-20, 26-21, 26-22, све кроз/9.

ментаре и жеље. Сви су тежили само једном циљу - што пре кренути у пробој сремског фронта, офанзиву и уништење непријатеља».

Прецизност планирања будућих борбених дејстава 5. бригаде, рад штаба бригаде и штабова батаљона на изради оперативних докумената, високи борбени морал и добра војна обученост бораца спроведена у протеклом времену били су основни гарант да ће се стечено знање и вештина бораца и старешина на најбољи начин - уз примену расположиве технике - искористити у предстојећим борбеним дејствима.

§